

UČITELJSKI T O V A R Š.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dan vsakega meseca, in velja za celo leto 2 gold. 50 kr.,
za pol leta pa 1 gold. 30 kr. nov. dn.

Tečaj III.

V Ljubljani 1. marca 1863.

List 5.

POSTNA.

Po prvih versticah prvega psalma od pokore.

Gospod! poglej povsodi stiskan,
Ves reven, hudo zapuščen,
Prestrašen, zbegan in prepaden,
In kot otrok, ki je tepen —
Pritečem k tebi, oče mili,
Ti upanje si v moji sili!

Spoznam nevrednost, grešnost svojo,
Se ponižujem pred taboj;
Želim ti zvesto še služiti:
Nositi sladki jarem tvoj;
Obljubim se prizadevati,
Pokoren tvoj otrok ostati!

Pravično grešnika me tepeš,
Zasluzim, da me pokoriš.
Le tepi me, se ne umikam,
Spoznam, da prav tako storiš;
Saj vem, da tega, ki strahuješ,
V ljubezni svoji obderžuješ.
Je bolji milo posvarjenje
Kot zapeljive hvale glad.
Pokori me le svoj'ga sina,
Prinašam v dar ti solze rad!
Le krivega me ne pogubi,
Ter bodi oče mi še ljubi!

A. P.

Koliko moči do mladosti ima zgodnje soznanje lepoznanstva, in kakšne dolžnosti izvirajo iz tega za odgojitelja in jezikoslovnega učenika.

(Dalje.)

Poglavitni vzrok je ta, da branje romanov spomin slabi. To je že Kant pravil, in tudi ne more drugače biti. Kdor romane bere, hiti, da pred do konca bukev pride, kjer se vozeli razvije; liste preobrača, naprej hiti, leté bukve prebira, in še le na koncu spehan ostane, kadar je že poslednje verstice požerl; potem pa postojí, in nič ne prevdarja; vda se le tistim občutkom, ktere je zbudil pri njem izid povesti. Ker se pa spomin le vterjuje in okrepuje, kadar ga na odločeno reč zabernemo in se pri nji mudimo, naravno je, da pri takem branju peša. Nekaj posebnega je to, pa se vendar iz rečenega lahko razumí, da bravci romanov malokdaj morejo zaderžaj in zapopadek knjige povedati, dasiravno so jo lih kar prebrali. Le splošno presojujejo, nikdar pa ne posameznega; ker vse, kar so si pridobili, nagrabili so le o mraku.

Ako tedaj premislimo, da človek le tisto dobro zna, kar se je od mladega učil, in da je čas mladosti pred vsim za učenje ugoden, ker skušnje pričajo, da se človek le do 30. leta kaj nauči, pozneje pa le bolj prekuhuje in preduhtuje, očitno se vidi iz tega, kako imenitno je, obdelovati svoj spomin, in kako silno potrebno, da se človek resnobnih reči resnobno poprime, in da se varuje vsakega raztresenja, kterega se privadi po branju romanov. Da postane človek sposoben za življenje, naj se njegov duh čedalje bolj okrepuje in v tej kreposti naj raste, ter se privadi samostalno in svobodno delati; domišljija preveč razbujena naj ga nikar sem ter tje ne zaganja. In to pa je ravno naj poglobitnejši zleg, izvirajoč iz prezgodnjega branja romanov; obstoji pa v tem, da se pravo izobraženje za celo življenje zanemari in odverne. Duh postane zaspan in dremoten; studi se mu kakšne reči resnobno lotiti se; naj večji zleg je pa, da mladi človek, ki se peča z branjem romanov, dobí popolnoma krive dozdevne od življenja in je poln upov in sanjarij ter pričakuje, kar se nikdar ne more spolniti. Kolikor bolj tedaj zginjujejo njegovi vzori, kolikor bolj ga goljufa njegovo pričakovanje, in kolikor prozaično življenje čedalje

bolj postaja, toliko bolj zagrenijo njegove čutila, in blagor mu, ako le samo s solzami plačuje svoje zmote. Rousseau je, kakor sam pripoveduje, do svojega 12. leta skoraj vse romane prebral. Od tod so izvirali, kakor je sam rekel, čudni zapopadki, ki se niso vjemali z navadnim življenjem; od tod njegova vneta domišljija, v kateri so ga obdajale čudne nevarnosti, kjer se je zoper strahove bojeval. Od tod je prišlo, da se je ljudi ogibal in le ta čas vesel bil, če se je po dnevu samotnen po vertih klatil, zvečer pa s psom in mačko sam jedel. Od tod je izviralo, da je zavoljo sumljivosti naj zvestejše prijatle popuščal, dasiravno ni prijaznosti svojega serca zapiral, da je vero in ljudi sovražil, da je bil sovražnik vseh družinskih vezi in da nikoli ni javne službe iskal. Zgodnje branje romanov je bogato obdarovanega moža, ki je bil černo žolčne kervi, še veliko bolj v nesreče zakopalo, in marsiktere zmote, v ktere je padel, so se mu ravno zavoljo tega malenkosti zdele. — Kako škodljivo je branje romanov za življenje, nam spričuje tudi žalostna smert Karola iz Hohenhausen, ki se je v 18. letu sam umoril; žalostni oče je v svarilo za mladost življenje sinovo popisal, kojega je spridilo branje lepoznanstva.

Ako tedaj vse to premislimo, dvomiti ni, da zgodnje znanje lepoznanstva popačiti more glavo in serce pri mladosti, in da se to tudi skoraj vselej zgodi. Vsak učitelj mora tedaj posebno skrbeti, da obvaruje učence škodljivih nasledkov izvirajočih iz takega branja, in bolj na tanko hočemo tukaj določiti, kaj naj v tej reči stori učitelj in prijatelj mladine. Naj lažje je to opravljeno, ako se reče: Odtegni mladosti priložnost do branja; pazi, da ne dobi slabih, zapeljivih bukev v roke; daj ji veliko dela, da bo po duhu in telesu veliko imela opraviti; potem si vse storil, kar se more pametno od učitelja tirjati, ki mladost izreja.

Dasiravno je vse to resnično in blagronosno, pomisliti je pa vendar treba, se li to povsod more rabiti, in drugič, ali je tudi našemu namenu primerno. Ali pa moremo odgojitelji mladost povsod od branja odvracevati in ji vse pota prestreči, po katerih dobi, česar poželji? Poprej bi bilo to mogoče starišem, učenikom pa nikoli ne, ker ojstra prepoved še le bolj mika in bistrumnost še le zvišuje, da pride do prepovedane reči. In ko bi bilo tudi mogoče, ali je pa vse skozi dobro? Vidili smo, da zgodnje branje nekoliko pripomore za izobraženje serca in pameti; kaj se mar za to ne bomo nič zmenili?

Ako starši in učeniki varujejo svoje rejence vseh zapeljivih bukev, pa vendar niso storili, kar odvrtačuje škodljivost zgodnjega branja, to še ne pospešuje pravega izobraženja. Škodljivo in zapeljivo pa tudi branje ni za vsakega v ravno tisti meri, ker to se sklepa s tim, koliko je mladina stara in kakošno serce ima.

Branje ni zavoljo tega tako škodljivo, ker se slabe bukve beró, marveč posebno zavoljo tega, ker se bere pred časom in ker to mladost bere, ki nič resno ne prevdarja, kar je pisanega. Ako bi pa mladost s tim hotli od branja odvrtačevati, da jo z delom preobkladamo, pogubljivo bi bilo to po drugi strani, ker bi postala nezadovoljna, kar pa zopet priganja k branju, in ker bi mladost pripravili ob vso domišljijo, ki je tako imenitna v človeškem življenju.

(Dalje prih.)

Iz zgodovine keršanske ljudske šole.

(Dalje.)

Prav v dobrem stanu so bile ljudske šole na Češkem per spoznovavcih vseh ver, tako da jih izverstni domoljubi, med drugimi Jezuit Balbin in verli protestantski školnik nista mogla zadosti prehvaliti. Posebno so se pa trudili pri katoličanih, da bi mladost versko izobraževali, kar je bilo neobhodno potrebno, od kar se je nova vera začela, ker veliko ljudi je v nove vere prestopalo, ker niso bili zadosti podučeni. Cerkveni zbor v Tridentu je dušnim oskerbnikom izverstno knjigo „catechismus ad parochos“ v roke podal in Jezuit P. Canizij je spisal svoj sloveči katekizem, ki je zadostil naj poglobitnejšim potrebam v ljudski šoli. Veliko jih terdi, da so katoličani tukaj le Lutro posnemali, ki je s svojim katekizmom luliko trosil; v resnici nahaja se pa prvi katekizem že v 9. stoletju pod Ludovikom Pobožnim.

Najdlji so pa v tem stoletju unkraj morja novi neznani svet, Ameriko, pa tudi velik kos že pozabljenega sveta — bregove afrikanske in južno - aziatske. Pervi najditelji iskali so le bogastva, ali kmali se spomnijo sinovi velikih svetnikov sv. Frančiška, sv. Dominika in sv. Ignacija, da v tih krajih stanujejo ljudje, ki imajo pravico do nebeškega kraljestva. Obnovili so se časi, ko so aposteljni po celem svetu se razšli, da bi pridobivali duše za Kristusa. Kot zvezda perve verste

med njimi se sveti sv. Frančišek Saver, ki je v enem samem kraju 10.000 nevernikov kerstil. Povsod je, potem ko je odraščene doučil, vabil otroke brati in pisati, in zmožnejše zmed njih za učenike postavljaj, in navod, kateri se Bell-u in Laneaster-u pripisuje, praktično rabil. — Pridobili so sveti možje divjake po neizmerni Ameriki za katoliško cerkev; Kitajsko in Japonsko so si odperli; katoliška vera, katoliško izobraženje je bilo tedaj pred začetkom tridesetletne vojske razširjeno skoraj po celem svetu, in kar ji je protestantizem v Evropi vzel, pridobila si je na drugi strani. Tudi novi meniški redovi so vstajali, ki so se ukvarjali z odgojevanjem mladosti. Jožef iz Calensancije podučeval je brezštevila trume ukapotrebnih otrok in je vpeljal leta 1600. svoj red za podučevanje v ljudski šoli. Pobožne nune odgojevale so pa žensko mladost. Angela iz Breščie je zbrala Uršulinarice, in po vseh deželah so želeli zavodov tih pobožnih sester; leta 1609. je Angleška katoličanka zbrala pobožne device, ki so bile poterjene za cerkveno družbo leta 1703. Tako je tedaj vse na boljše kazalo, in viditi je bilo, da se bodo hude rane zopet zacelile. —

(Dalje prih.)

Praktična slovensko-nemška gramatika.

(Dalje.)

Razdeljena je pa „Gramatika“ v tri predelke in dva pri stavka. Pervi predelek govori od golih, drugi od razširjenih, tretji pa od zloženih stavkov. Vsaka beseda ali izdelek govora (Redetheil) je obravnan tako, kakor se v stavku pokaže in v zgledih poočituje. Takšnega reda, v kakoršnjem so bile pisane stare slovnice, deržati se ne more naša gramatika, kakor smo že popred govorili. Učenik tedaj, ki odsihmal, kar se je izšolal, ni bral novejših navodov, ne vé kaj začeti z gramatiko. Imel jo bo za nepraktično brez vsega sistema. Je mar li „Gramatika“ tega kriva? Metodika sama na sebi ni edino zveličavna; čerka je mrtva, duh pa je, ki oživlja. Rad verjamem, da učenik, ki je vaju bil „deutsche Sprachlehre“ — ali slovenske slovnice več opravi po svojem kopitu, kakor pa po navodu v „Gramatiki“, kajti unega je bil vaju, tega pa ne razumé. Vsak učenik je pa dolžan s časom napredovati.

Učenih jezikoslovnih vednost učencem na ti stopnji ni

treba; če bodo v višje šole prestopali, slišali bodo razkladati oba jezika; če pa doma ostanejo, izobraženi so že toliko, da morejo slovenske pisma razumeti in jih kolikor toliko tudi sami sestavljati in dalje olikovati; nemščina pa, kar jo znajo, jim tudi ne bo škodovala. Tudi se ne more tirjati, da bi z oestro logiko to razumevali, kar se jim pripoveduje; od učenika se pa po pravici tirja, da kaj več vé, kar ravno otrokom pripoveduje, da opazuje, kako otroci to razumevajo, kar se jim razklada, da ne preskoči stopnje pri podučevanju; potem se pa ni treba bati, da bi otroke le dresiral.

Ravno tako se ni treba bati, da bi se pri podučevanju nemškega jezika narodna zavest zaterla; domači jezik ostane vsakemu nepokvarjenemu človeku naj ljubši, in svojega rodu pošten človek ne bo zatajil. Slovenec ostane Slovenec, dasi-ravno nemški govori; tega sem se sam prepričal pri Koroških Slovencih, ki s ptujcem, dokler ga ne poznajo, po nemški, med sabo pa naj raje po „svovenje marnjajo“.

Podajmo se tedaj k bukvam, in preglejmo nekoliko bolj, kaj nam hočejo povedati. Drugi natis je nekoliko prenaresen. Marsikaj, kar je bilo v prvem natisu le naznanjeno, je tukaj izpeljano; pridjana je slovenski terminologiji tudi nemška. V tretjem predelku je vversten nauk od zloženih stavkov, katerega smo v prvem natisu pogrešali; s tim je pa doveršen nauk od stavkov. Pervi pristavek govori od nemškega pravopisja. Res da se tukaj nauk o slovenskem pravopisju pogreša; dosti zanikeren pa je učitelj, ki ne vé pri slovenskem branju razložiti vodila slovenskega pravopisja. Drugi pristavek pa govori od spisja. Tukaj je le naznanjeno, kako naj učitelj postopa; njegova dolžnost pa je, da učence vsestransko vadi, ter jim daje pripravne naloge. Kar je tukaj pomankljivega, naj učitelj sam dodene. Ena in ravno tista knjiga ne more biti za učitelja in za učenika.

To je poglobitni načert naše „Praktične slovensko-nemske gramatike“; skušali bomo pa „Praktično gramatiko“ tudi posamezno, členek za členkom, razkladati. Deržali se pa bomo pri tem razkladanju zgoraj omenjenih vodil, da se bomo prvič ozirali na materni jezik, drugič pa razkladali stalne vodila za nemški jezik, tretjič pa oba jezika med saboj primerjali, vse to pa z ozirom na ljudske šole. Častite gg. učitelje pa poprosimo, naj tudi razodevajo svoje misli in svoje skušnje v tej reči. Za

vsak pameten ugovor bomo hvaležni, ter svoje pomote v tej reči radi popravljali. Povsod naj pa velja staro pravilo: „*Inimicus causæ, amicus personæ*“. Ogibali se bomo tako vsakega nepotrebnega prepira, nad katerim bi se sicer le naši zoperniki radovali.

(Dalje prih.)

Pomenki

o

slovenskem pisanji.

VIII.

U. Tega nikakor ne morem spreumeti, zakaj piše v drugem razstavku in sicer vedno: *vtisnola*, *obrnoli*, *uganola* itd. Kako se to razlaga? Ali je pa že spet v staroslovenščini tako?

T. Res je v stari slovenščini v glagolih druge oblike bil poseben glasnik, ki so ga nekako skozi nos izrekovali in ga skaljen glasnik imenujejo.

U. Se vé, so ga kalili, kakor v kovačnici železo! Kako pa se je glasil?

T. Po nekterih kakor *o* ali *on*, po nekterih kakor *u* ali *uo* ali celo *uon* —

U. Po vsih pa, da nobeden ne vé prav, — kako!

T. Za to so jeli nekteri slovenski pisatelji glagole druge oblike pisati na — nem, — *nuti*, — *nul*, kakor jih pišejo Serbi in Hrovatje in mnogi drugi Slovani; pa so kmali spet popustili to pisanje.

U. Zakaj so ga popustili? Bo že spet taka, kakor s samoglasnikom *l*!?

T. Ker so sprevidili, da se v sedanji slovenščini iz te oblike marsikaj obrazovati in razlagati ne da; post.: terpivno deležje dvignjen, mahnjen — se more le iz dvigniti, mahniti prav pojasniti, ne pa iz dvignuti, mahnuti.

U. Zakaj ne popustijo tudi Hrovatje in Serbje te pisave?

T. Ti imajo deležje dvignut, mahnut, dasiravno tudi dvignjen, ganjen itd., kar pa le iz slovenšine razlagajo.

U. V sili, — ker si drugač pomagati ne znajo, pa iz slovenskega razlagajo! Ali se čuje kje na Slovenskem — *nuti*, — *nul*?

T. Le v glagolu *minuti*, — *nul*, ki se tu in tam ven-

dar tudi miniti, minil, — ila, — ilo izrekuje, kar kaže, da se ne sme skozi in skozi unim prištevati.

U. Kako je to, da so nekteri — niti, — nil popustili ter jeli pisati — noti, — nol; sej se vendar to ne glasi lepše?

T. Res se ne glasi lepo. Veliko lepše in celó na tanko se skorej sploh na Slovenskem čuje dvigniti, vernila, — ilo, mahnila itd.

U. Torej naj se — niti, — nil tudi piše, kakor večidel govorimo in nam razlaga veléva; čemu se tedaj pačijo eni pišaje: dvignol, mahnolo, vtekno, obrnovši itd.?

T. Kakor sem že povedal, ker se je staroslovenski glasilo nekako — noti, — nol; vendar, ko bi móгло biti, bi tudi jaz z drugimi Slovani pisal — nuti, — nul raji kakor pa — noti, — nol.

U. Ali pa — nonti, nonl — post.: pogoltnonti; dekla se je obolznonla; dete je omolknonlo!! — Ali se kje na Slovenskem tako govori?

T. V neki slovnici se bere takole: „Na Štajerskem je pogosto nedoločivna končnica — noti v navadi, ki je staroslovensčini najbližja in torej zaslužuje, da bi se je za glagole? oblike sploh poprijeli in: minoti, ganoti, dvignoti itd. pisali“.

U. Zaslužuje, pa ne zasluži. Ako se tudi tu pa tam sliši, ali se bomo po nekterih ravnali mi vsi? ali hočemo to, kar je bolje in se lepše glasi, zamenjati za gerše in neprijetniše?

T. Pač res! In kar bi nam posebno velevali móгло, da se ogibajmo one pisave, je to, da sedaj Slovani nobeni, celó Poljaki ne, ki še vendar imajo enak glas, ne pišejo tako; da se mi Slovenci po tem takem le še bolj odmikamo od njih, in da ravno tisti, kateri bi po svojem besedovanji Slované v pisanji radi približali, nas s tem le še bolj begajo!

IX.

U. Eni pišejo v malariji, kakor je tukaj, eni pa v malarii, tovaršii itd.; ktero je pravo?

T. Pravo je menda oboje.

U. Ktero je pa bolje? Ali so tako zmiraj pisali?

T. Pisali so v slovenskem že tudi v imenovavnem eni — *ia*: Azia, Maria, ladia, podertia, eni pa — *ija*: Azija, Marija, ladija, prekucija itd.

U. Sedaj se vendar malokdaj bere: *Maria*, *ladia*, *hudobia* itd.; večidel so se poprijeli pisave — *ija*: *Marija*, *ladija*; zakaj neki?

T. Ker se po mnogih krajih tako govori, in ker slovensčina ne zeva rada; glasnike lepo živo veže ali strinja, kakor jih je tudi nekdanj vezala.

U. Kteri pišejo v imenovavnem *Maria*, *ladia*, tisti že smejo potlej rabiti *Marie*, *Marii*, *ladii*; kako pa tisti, kateri imajo *Marija*, *ladija*, morejo pisati v dajavnem ali skazavnem *Marii*, v *ladii*, — tega ne vém.

T. Nagibi so menda tile: a) ker je *i* že sam na sebi ozek in mehak glasnik, in ni treba, da bi ga še *j* stiskal in mečil; b) ker se je nekdanj tudi stapljal in nekako zgubljal *j* med dvema *i*; c) in zlasti, kadar se več *i* zaporedoma snide, tiste pike kakor igle v oči bôdejo in z drugimi znamenji, kakoršnih se nam nad pismeni ne manjka, pismo kazijo, post.: pri Litiji, na liliji itd.

U. Saj sem že čul neki o Slovanih, kateri imajo tudi našo pisavo, pa skorej vsaki glas in naglas posebej poznamvajo, da je njih pisanje kakor bi bilo z mušjekom potreseno!

T. Zlasti v imenih, ktere imajo dolg ali zategnjen *i*: *Marija*, *hudobija*, — se *j* ne more pogrešiti. Nekteri so celó mislili, da bi tuje imena brez *j*, domače pa z *j* pisarili: *Maria*, *podertija*, *Azia*, *ladija* itd.

U. Kako ravnaajo drugi Slovani?

T. Severni pišejo navadno brez *j*, južni pa z *j*.

U. Mi smo tedaj z južnimi potegnili, kakor se sploh bolj vjemamo; ali bi ne bilo prav, da bi tudi v tem z njimi potegnili, ter pisali kakor oni — *iji*: *Mariji*, *ladiji*, *tovaršiji* itd.?

T. Dasiravno iz omenjenih vzrokov sam rad pišem *Marii*, *podertii*, vendar mi vselej nekaj manjka in zdi se mi, kakor bi pravega sklepa, prave žive zveze ne bilo v tej pisavi. Zlasti v prilogih na — *in* vselej nekaj pogrešam, kadar pišem *Mariin*, *sodniin*.

U. Ali se ne obrazujejo ti prilogi iz rodivnega sklona?

T. To je da.

U. Zdaj sem te pa vjel. Rodiv. ima *Marije*, *sodnije* iz imenov. *Marija*, *sodnija*. V lastivnem ali svojivnem prilogu stopi — *in* na mesto — *e*, torej *Marijin*, *sodnijin*. Zakaj bi

po tem takem ne pisali tudi v *daj.* in *skaz.*: Mariji, pri sodnji?

T. Zakaj ne. Pravo je menda oboje, sem že pred rekel, ker vsaktera pisava ima svoje pravice; torej svobodno.

X.

U. Čudno je to, da Slovenec sam sebe tako različno imenuje: *jaz*, *jez* in, kakor se skorej sploh čuje, *jest*; — pa se vendar v pisanji ogibajo poslednje oblike, dasiravno je med nami naj bolj v navadi.

T. To je bilo že tudi meni v mislih; zakaj bi ne pisali *jest*, kakor vsaj večidel govorimo.

U. Kako je bilo nekdanj in kako je pri družih Slovanih sedaj?

T. Nekdanj je bilo *az* ali po izreki in navadni pisavi *jaz*; drugi Slovani pa imajo večidel samo *ja*.

U. Morebiti tisti *ja* (da), ki se v slovenskem tolikrat sliši, ni vselej nemški *ja*, ampak slovanski *ja* (ego).

T. Časih se vsaj da razlagati tako.

U. Čemu neki pišejo nekteri *jez*, kar pomeni grajo ali ograjo pri vodi, in se skorej nikjer na tanko ne čuje, namesti *jest*?

T. In nobeni Slovani ne pišejo, — torej ga pustimo tudi mi! Tisto velja od *jes* ali celo *jast*, kar so nekteri hotli vsiliti, kakor bi ne imeli že dosti teh razlik!

U. Ali *jest* nekdanj, v staroslovenšini, ni bilo v navadi?

T. Bilo je bilo, toda kar je nam sedaj *je* (est), tretja enoj. oseba pomožnega glagola v sedanjem času, in je pri toliko Slovanih še danes v tem pomenu.

U. Ali se *jest* ne da skazati, ker se tako sploh govori?

T. Mislim, da prav dobro.

U. Kako naj torej pišemo?

T. Ako se ne moremo kar slovanskega *ja* poprijeti, rabimo sedaj *jaz*, sedaj *jest*, da bode pisava naša različna, vrazjemna in domača.

Glasbe vodja A. Hesse v Londonu in Parizu.

Poleg „Breslauer Zeitung“ poslovenil

Fr. Sr. Adamič.

Gosp. glasbe vodja Hesse iz razstave londonske in iz Pariza pridši piše v „Breslauer Zeitung“ med drugim to le:

1.

„Potem, ko sem v Londonu velikansko poslopje, v katerem je bila razstava, po dolgem in po širokem prekoračil, sem se jel ozirati po godbenem orodji. Posebno vabili so me krasni Collard-ovi in Broadwood-ovi glasovirji. Igral sem na nje, ter sem bil prijazno povabljen, večkrat priti. Igral sem vsaki dan o zjutranjih urah, ko je še vsaj nekoliko pokojno bilo. Vselej sem imel znamenito množico poslušavcev. Ogle doval sem orgle, katerih naj večje Willis-ove (32') so posebno se odlikovale. Na tleh so stale orgle Forster-jeve na 40 spremenov. Dobro so pele, pa so tudi prav smešno podobo imele. V obrazu stoječe cinaste piščali so bile prav mavrično pobarvane, kakor da bi bile orgle kitajcem namenjene. Zgornji del obhišja smo popolnoma pogrešali, kar se prav pogosto nahaja; piščali stoje popolnoma proste, ter prahu je obilna prilika dana, da se nabira na in v piščalih kakor le hoče. Ravno taka je tudi v veliki cerkvi sv. Pavla, kjer brezokusno popolnoma črne cinaste piščali zraven pozlačenih stojé. — Neki g. Watson je igral vsaki popoldan ob 4. uri vpričo množice ljudstva na Forster-jevih orglah. Slišal sem popotno iz Norme, več napevov iz „Nachtwandlerin“, popotno iz „Prophet-a“, ouverturo iz „Tancred-a“ in več enacih reči v veliko nečast kraljice vseh godbinih orodij. Gospod Watson je igral take reči precej spretno, ter so ga po vsakem oddihljeji z močnim ploskanjem slavili. Nagovarjali so me, da bi enkrat igral; ali nisem se mogel pripraviti, vedoč, da pri tako spridenem okusu igravcev in poslušavcev moje igranje ne bo dopadlo. O prvi razstavi leta 1851. je bilo to vse drugače; takrat so me poslušali Cramer, Neukomm, Hiller, Thalberg in več enacih mojstrov, ter sem igral navdušeno. Sklenil sem toraj v tej razstavi le na glasovir igrati. — Marsikterikrat je bil strašen nepokoj. Zdaj so vbirali jezične spremene pri večih orglah na enkrat, zdaj sem slišal na štirih eden zraven drugega stoječih

glasovirih na vsakem drugačne reči ob enem igrati, in enkrat, ko ravno neizrečeno lepe glasovirje Steinweg-ove iz Novega Jorka poskušam, zazvoni 8 blizo mene visečih velikih zvonov, kar je pol ure terpelo. — Cena naj boljšim glasovirjem iz londonskih fabrik je silno visoka, 250 do 260 liber šterlingov, to je po naše nekako 2500 do 2600 gld.

2.

23., 25. in 27. dan junija smo obhajali tridnevno slovesnost v spomin Haendel-na v nepopisljivo lepi kristalni palači v Sidenhamu (kakor je znano, da je v njej leta 1851. razstava bila). Za prvi dan je bil odločen Haendel-nov oratorij „Messias“; za drugi dan sostava iz mnogih drugih Haendel-novih skladb, in za tretji dan Haendel-nov oratorij „Israel v Egiptu.“ Izvolil sem si „Mesija“, in da bi velikansko glasbo neoslabljeno užival, sem si preskerbel že en teden popred naj boljši sedež šte. 48, ter sem plačal zanj „ginejo“, to je po našem nekako 11 gld. V ponedeljek 23. je bil kolodvor že ob 9. uri prenapolnjen; vozovlaki so odhajali vsakih 5 minut; pelje se le 10 minut do Sidenhama, in okoli pol desetih je bila tam že velika gnječa. O pol enajstih so odperli, ter po mnogem gnječenju smo prišli v velikansko pa tudi rajsko lepo poslopje, ki je gotovo edino v svoji krasoti. V sredi palače je bila sozidana orchestra v podobi polomesca, ki obsega 42 eno od druge povzvišenih verst (terassen); v sredi stojé velike Walker-jeve orgle s čveterimi manuali in pedalom, 65. spremeni, med katerimi so velikanski jezičniki in v pedalu „Contrabass“ in posavna 32. Glas celih orgel je velikanski. „Mesija“ so pričeli ob eni popoldne. Število pevcev in godcev, ki so v programu vsi po imenu naštet, je 3174, in sicer 728 sopranov, 685 altov, 620 tenorjev, 658 basov, 95 prvih gosel, 95 drugih, 68 viol, 68 violoncelov, 66 kontrabasov, 13 flavt, 10 obojev, 10 klarinetov, 8 fagotov, 4 kontrafagotov, 6 trobent, 6 kornetov, 12 rogov, 9 posavn, 9 ofiklajd, 2 serpenta, 3 pare pavk, 2 velikanska bobna in kerdelo bobnarjev, pa le za kraljevo pesem. Pogled na tako orchestro stori, da človeku serce veselja poskakuje. 20 minut pred eno je preludiral organist Brownsmith, da so se jeli zbirati in orodja vbirati. Ob eni pa se prikaže vodja gosp. Costa pred svojim pultom, in silna množica ga pozdravi z glasnim ploskanjem. Ko dá znamenje, sem mislil, da se bo

začela ouvertura za „Mesija“, pa zmotil sem se; kaj celó nasprotnega se začne. Kerdelo bobnarjev začne s tresljejem (Wirbel) „pianissimo“, ga zveršuje zmiraj močnejše in močnejše, in ko najvišji moč doseže, ga konča strašin udarec dveh velikanskih bobnov. Zdaj se vzdigne vsa nebrojna množica; gospodje se odkrijejo, in orchestra je igrala angleško narodno (kraljevo) pesem „God save the Queen“ v B-dur, in sicer 5. takt posebno navdušeno. Glaske c b a so pritergovali in goslarji so jih še posebno zaterdovali. Potem je pelo 728 sopranov prvo kitico piano, ktero so orgle rahlo spremljale; drugo kitico je pelo 685 altov v F-dur, ktero je spremljalo medeno (mesingasto) orodje prav rahlo in nježno; pri tretji kitici pa je oglasilo se vse: pevci, orchestra, kerdelo bobnarjev, velikanska dva bobna in polne orgle. To slišati je strašno in vendar neizrečeno lepo. Ko so se oddahnili, se je začela ouvertura za „Mesija“. Neizrekljivo lep je vvod k prvemu recitativu v F-dur, ki ga je igralo 382 goslarjev pianissimo. Predeleč bi zašel, ako bi hotel vse na tanko popisovati; le toliko rečem, da samospevi, zbori in orchestra, vse, vse je bilo nedosežno izverstno. Vseskozi so bile vse orodja čisto vbrane in vseskozi vse lepo soglasno. Na tanko so vsi opazovali: *pp.*, *p.*, *cresc.*, *f.*, *ff.*, *dimin.* itd., in soprani so svoj visoki *a* peli kristalno čisto. Costa je imel velikanske glashbine moči res popolnoma pod svojim žezlom, ter jih je vladal krepko, umetno in previdno. Oratorij „Mesija“ so razdelili v dva dela, ter so se med prvim in drugim delom eno celo uro oddahnili. Med tem časom smo se sprehajali v neizmernih in krasnih prostorih, ki so o prvi veliki razstavi l. 1851. mnogokrat po 60.000 ljudi obsegali. V brezštevilnih prodajavnicah so se dobile okrepčajoče in poživlajoče pijače in jedila vsake verste, dokler zopet preludiranje velicij orgel vse na svoje mesta pokliče, ker terkanje z vodjevo paličico, kakor je sicer navadno, bi bilo tukaj glas vpijočega v puščavi. O petju končnega zbora k sklepu oratorija se je tukaj pokazala tudi tista napaka, kakor pri nas, da so poslušavci eden za drugim popustili svoje mesta in se vun odpravljali. Meni je bilo za danes to prav ljubo, ker mi je priložnost dalo tudi svoj sedež zapustiti, ter se podati tikoma k orchestri, kjer sem besede sklepnega zbora „Tvoja je vsa oblast in moč“ res z vso močjo slišal; ko pa pride „Amen“ in polne orgle z gromčema dvaintridesetovcema

zaveršé na triglas D-dur s sledečim sekund-akordom na C, sem menil, da ognjenim žrelom nasproti stojim. Tiščalo me je na persih, in vendar je bil izraz tako neizrekljivo lep, in sicer zato, ker so bile vse moči enakomerno razdeljene. Krasote teh glasov ne bom pozabil nikdar!“(Dalje prih.)

0 šolskih praznikov.

(Dalje.)

Zapustivši veličastno Savico sem se zvečer peljal nazaj v čolnčiču po dolgem bohinjskem jezeru med visokim sivim skalovjem, in tu sem vidil, kar še popred nikoli, mavrico pri luni, kar mi je zopet živo spominjalo na nekdanje zgodbe starih Slovencev; pa hitro sem se zopet zavedil, da živim v novejši dobi, ker zaslišal sem premilo domače petje; prepevali so veseli fantje in dekleta, ki so šli s planin proti domu. — Drugi dan sem zgodaj vstal in šel nazaj v Bled; mislil sem, da se bom tukaj še kaj časa mudil; toda, ker nisem dobil nikakoršne domače tovaršije, sem jo zakermil naprej in sicer memo Radolice na levo proti Begnam. V Begnah sem vidil čedno šolsko poslopje in lepo cerkev, ktere se grajšina derži. Kaj bolj natančnega od ondotne šole nisem mogel zvediti. Zapazil pa sem, da se učenci in učenke po poti v šolo in iz šole prav priljudno obnašajo in ne skačejo za plot, če vidijo kakega plujca. Od Begen gre cesta v naj lepšem kraju pod gorami proti Teržiču, od koder se vsa Gorenska stran lepo vidi. Pri Begnah in pri Teržiču se ostanki starih gradov, od katerih sem slišal marsikako mično ljudsko pripovedko. V dveh urah od Begen sem prišel v Teržič. Marsikaj sem že slišal od našega Teržiča; tedaj me je prav mikalo, kaj se mi bo tukaj vse razodelo. Pa lej, vidil in slišal sem zgolj lepe reči. Teržiška glavna šola se vede prav enakopravno, t. j. tako kakor ukazuje postavni načrt za slovensko-nemške glavne šole. In tako je prav. Kjer ima šola dobro narodno podlago, se ni treba bati, da bi se kdaj iztrebila ljubezen do maternega jezika. Iz Teržiča sem šel prav zadovoljen; le zunaj terga me je nenadoma nekaj ustrašilo; kaj neki? S sterminé sv. Jožefa je neko velikansko žrelo na me prežalo — mogočen lesen top ali kanona, s katero so menda Teržičani pri neki slovesnosti streljali. Zdaj pa ga imajo pastirji o dežji za streho. — Pičlo uro od Teržiča proti Kranju pridem v Križe, in tu zvem, da je v ondotni farni šoli ravno spraševanje. To je bila voda na moj mlin. Hitro jo namerim proti cerkvi in v lično novo šolo, kjer je že precej radovednih poslušavcev čakalo šolskega spraševanja. Gospod okrajni šolski ogleda in domači gospod fajmošter prideta, in skušnja se prične.

(Dalje prih.)

T e r t a.

Razraščena terta na vertu je stala
 Let koliko imela, se ravno ne vé.
 Le toliko spominjam, da večkrat zdih'vala,
 In večkrat točila je britke solzé.

Zakaj bi li britkih solzic ne točila ?
 Ji veter jesenski je listje obral,
 In zima nemila sestrice vmorila,
 Gorjanec obrezal je vse in požgal.

Minula pa zima in mraz siloviti,
 Prikazal se vigradi solnčni je čas,
 Že terta ovija se, začne roditi,
 In slavček prepeva pod njo že na glas!

P. Gr.

N o v i c e.

Z Dunaja. Sliši se, da so presvitli cesar našega slavnega domorodca prof. dr. Miklošič-a za pervosednika pri učnem svetovavstvu zvolili. — Ta novica je gotovo zeló vesela za vse slovenske učitelje.

Iz Zagreba. Zadnjipot naznanjeno novico o preustrojenju ali prenaredbi tukajšnjih mestnih učilnic naj danes „dictum, factum“ imenujem, ker dotični odbor sktenil je sledeče: V glavnem mestu Zagrebu naj se naredite 2 glavni in 2 farni šoli za dečke. Perva naj bode v gornjem in druga v dolnjem mestu. Ena od farnih šol naj se vmesti v laško ulico in ena v novo ves. Obstoječe sedanje ženske štiri razredne šole, imajo se prenarediti v 6 razredov, v kterih naj se uči: verstvo, hervatski in nemški jezik, zemljopis, povestnica, prirodopis s tehnologijo, fizika, računanje, kemija, risanje, krasopis, ženske dela in nauk o ovhranivanju. Vse te imenovane šole bodo pod enim ravnateljstvom, katero se ne bode pečalo z ničemur drugim, kot le s premišljenim in modrim vodstvom. Letna učiteljska plača bode sledeča: 8 učiteljev na obeh glavnih šolah bode imelo po 600 gold., 3 učitelji na višjem ženskem zavodu vsaki po 600 gold., 6 učiteljev na farnih šolah vsaki po 500 gold., 5 učiteljic na ženskem zavodu po 400 gold., učitelj gimnastike 600 gold. Plača ravnatelja je 1000 gold. Vsakemu pripadala bode desetletna doplača od 100 gold. Ta plačilna naredba ima pa še le takrat obveljati, ko bodo vse šole v redu. Koliko je treba katehetov in koliko naj jim plače pripada, to ni še rešeno. Gimnastika bode v dečkih učilnicah obligaten, v ženskih (nota bene) pa neobligaten predmet. Da se te vaje tudi po zimi morejo obderževati, oskerbela bode se prostrana dvorana za to. Po letu bodejo vaje večidel na polju. Plača poslužbenika (Schuldiener) je 200 gold., in ta mora biti oženjen, ker umesten bode na glavno šolo spojeno z višjim dekliškim zavodom, in žena mora potem opravljati dela poslužbenice na ženskem učilišču. —

3. svečana predstavilo se je učiteljsko osebje mestnih šol s svojim ravnateljem novoizvoljenemu šolskemu nadziralatelju preč. gosp. Francu Račkemu. Kakor pripovedujejo, obljubil je ta gospod, da bo posebej za tukajšne pripravnštvo skerbel. Zares, prav je začel! — Zdravo!

L. T.

Z Mun. (Odlomek iz prijateljskega lista.) 14. dan marca t. l. bo 50 let, kar je naš slavní rojak gospod Franc Pirc mašnik. Rodil se je 20. nov. l. 1785 in je bil mašnik posvečen 14. marca l. 1813, tedaj ravno pred 50. leti. Gospod Franc Pirc je bil njega dni naj izvrstnejši sadjorejec na Kranjskem, in je v tem naj lepši zgled zapustil vsem našim duhovnim in šolskim gospodom. Spodobilo bi se tedaj, da bi se mu zdaj ob njegovi zlati maši poslalo kako vošilno pismo, ktero bi podpisali njegovi nekdanji farmani Podbrežani in še kaj drugih njegovih prijatlov, spoštovavcev i. t. d. Andrej! napravi Ti tako vošilo kot mali dar hvaležnosti, ker si Podbrežan in si bil tudi nekdanj učenec slavnega gospoda. —

(Odgovor in prošnja: Mili prijatel! Sprožil si prav blago misel, ki izvira iz hvaležnega serca. Z veseljem bom storil, kakor mi naročaš, da bom sestavil kratko slovensko pismice, nekoliko podpisov nabral in poslal našemu nepozabljivemu Francu Pirc-u v Ameriko. Ob enem pa prosim tudi Tebe in druge Podbrežane, ki so tu pa tam, da bi mi poslali do 14. t. m. kako drobno pisano pismice, kak drugi primerni spominek i. t. d., kar bi se še temu vošilu priložilo. To bo gospoda Pirc-a gotovo zelo veselilo. — Vrednik „Uč. T.“)

Iz Ljubljane. Ta teden se v tukajšnih ljudskih šolah dokončuje prva polovica šolskega leta. Vidi se, kako čvrsto se shaja v šoli, kjer se ne zabija suhi nemški jezik učencem v glavo, temuč se stavi na podlago našega maternega, ter hodi ž njim kakor brat z bratom po zložni poti. — Te dni nas je razveselila krasna „Slovenka“ (Ipavska Ivanka). Za dvospev (Sopran, Alt) in moški zbor (Tenor I. in II. Bas I. in II.) ali pa glasovir, ki jo je postavil marljivi učenik v ipavski glavni šoli gosp. Tone Hribar. Ta „Slovenka“ se bo gotovo tu pa tam močno prikupila.

Prememba v učiteljskem stanu.

V lavantinski škofiji: G. Janez Zdovšek, učitelj pri Novi cerkvi, je za trdno postavljen.

Razpis službe.

Po razpisu slavne c. k. deželne vlade 11. febr. t. l. s št. 759 je v mestni glavni šoli pri sv. Jakopu v Ljubljani po smerti učerika Janeza Zorina prva učiteljska služba s 500 gold. av. v. plače spraznjena. Prošnje za to, ali znabití za kako drugo po razverstenju spraznjeno službo s 420 gold., 367 gold. 50 kr. ali z 262 gold. 50 kr. n. dn., naj se ravnaajo do slavne c. k. deželne vlade in oddajo pri tukajšnjem prečastitem knezoškofijstvu do 15. aprila t. l.

Popravek: V 4. l. na strani 57. v 15. v. od zgoraj beri: v nosim, ne: novim.

Odgovorni vrednik: Andrej Praprotnik. Natiskar in založnik: Jož. Rudolf Mille.